

PEREKOND NAGLAND. PEREKONNANIME NING EES- JA HÜÜDNIMEDE ANALÜÜS¹

Tiina Nagland

Sissejuhatus

Oma töös olen võtnud vaatluse alla enda Räpina juurtega perekonna nimed: perekonnanime *Nagland* ning isa eesnime *Urmas* ja laste nimed *Tiina* ja *Hanno*. Töös olen toetunud ülikoolis nimekursuselt saadud teadmistele ja soovitatud materjalidele.

Perekonnanimi *Nagland*

Räpinas juhtis 1820ndatel perekonnanimede panekut seal aastatel 1814–1849 pastor olnud Johann Friedrich Heller (Saar 2019: 205; Ritsing 1984: 159) ja ka nimi *Nagland* on tema pandud. Nagu Saar on kirjutanud, kasutas Heller nimepanekul enamasti enda süsteemi: põliste lisanimedele (või nende tüvedele) lisandub nimelõpp. *Naglandi* nime puhul on liidetud lisanimele *Nagla* sufiks *-nd*. Sedasorti nimetuletus võis põhineda sellel, et Hellerile olid tuttavad *nd*-lõpulised sõnad *imänd, esänd, kasvand* 'emand, isand, kasulaps'. (Saar 2019: 206, 212) Ritsingu järgi aga on nimi *Nagland* saadud lisanimele lõpu *-land* [sks 'maa, riik'] liitmisega – Heller oli kasutanud nimepanekul ka võõrapäraseid, eeskätt saksa liiteid, ja õigustanud seda „rahvaste võrdsuse põhimõttega“ (Ritsing 1984: 159–160). Sel juhul peaks olema lisanime lühendatud.

Nimi pandi enne 1826. aastat – Aadu Musta onomastika andmebaasi Liivimaa andmed on võetud üldjuhul 1826. aasta vaherevisjonidest ning andmebaasis olev ainus *Nagland* esineb nii algse nimekuju kui ka normaalkujuna (Onomastika). Millal nimi täpselt pandi, ei selgu ka nendest Rahvusarhiivi materjalidest, mida olen jõudnud läbi vaadata: minu isapoolsetest

---

¹ Artikli aluseks on iseseisev arvestustöö TÜ eesti ja üldkeeleteaduse instituudi kursusel „Lõuna-Eesti koha- ja isikunimed“, juhendajad Mariko FASTER ja Evar Saar.

esivanematest (vt Geni) sai *Naglandi* nime ilmselt esimesena või esimeste seas *Peebu*-nimeline mees, kes Räpina mõisa 1816. aasta hingeloendis (EAA.1865.2.70/17:66) oli veel *Nagla Jaani Peep* ja 1826. aasta vahe-revisjonis (EAA.1865.2.71/5:73) juba *Peep Nagland*.

Lisanimi *Nagla* võis tulla murdekeelsest sõnast *nagel*, *nagõl* või *nakl* (kaks viimast on võro-eesti-võro sõnaraamatust, vt VES), mille omastavavorm on *nagla*. Eesti murrete sõnaraamatu järgi on sõnal *nagel* kolm tähendust: 1. kinnitusvahend, nael, sh nagi seinas; 2. raskusmõõt; 3. koeranael, vistrik (EMS). Saksa keeles tähendab *nagel* ka küünt (vt ETY).

Üks meie sugulane on väitnud, et perekonnanimi *Nagland* on pandud talunime *Nagla* ja sellest saadud lisanime *Nagla* järgi, ja seda me olimegi viimase ajani uskuma jäänud. Sellele teooriale räägib vastu asjaolu, et vanasti nimetati talu tihti (kuigi mitte alati) hoopis sinna elama läinud inimese järgi (vt nt Saar 1999: 81–82). Saar on toonud esile mitmeid Räpina nimepesasid, sealhulgas *Nagla*, mida ta pigem ei seosta kohanimedega, vaid vanade suguvõsa-, klanni- või hõimunimedega (Saar 1999: 84). Seega ei saa ka välistada, et tegemist on eseme/tööriista järgi saadud muistse isikunime *Nagel/Nagell* (vt Roos, s. a.) genitiivse vormiga. Kui see nii on, oleks lisanime tähendus ehk lahendatud – *nael* (kui see muistsel ajal just muud ei tähendanud). Ühes Saare artiklis on aga toodud näiteks 1627. aasta revisjonist esile Räpina kandis esinenud ilma ristinimeta nimed *Poeni Nagel* ja *Pööni Naglõi*, mille tähendus võib olla vastavalt *koeranael* ja *Pööni ülbe* (Saar 2016: 28), ning 1731. aasta vakuraamatus on kirjas *Pinni Nagla Soe Jakob* (nt EAA.567.3.190:73), *Pinninagla Soe Jakob* (nt EAA.567.3.190:109) ja *Penninagla Paap* (EAA.567.3.190:110), mille esimene osa võiks samuti viidata koeranaelale. Inimese koeranaela või ka ülbussega seostamine võis olla toleaeagse mõisniku kiuslikkus, hiljem pole ma sellist nimevarianti kohanud (mis ei tähenda, et seda ei võinud ka hiljem esineda, praegu toetun ainult enda seniste uuringute tulemustele). Seega jääb lisanime *Nagla* tähendus endiselt segaseks.

Onomastika andmebaasi järgi muutis nime *Nagland* 1930. aastatel nimede eestistamise ajal kaks inimest: Meeksis elanud Nagland sai 1937. aastal uueks nimeks Männa ja Räpinas elanud Nagland 1936. aastal Normet. Esimest Naglandit meie perekond ei tea, ilmselt on ta väga kaugelt sugulane, aga teine oli minu isaisa vend, kes muutis nime isiklikel põhjustel.

Statistikaameti järgi kandis 2021. aasta 1. jaanuari seisuga perekonnanimi *Nagland* alla viie mehe ja seitse naist. Täpsemalt on *Nagland* nimeks kahel mehel, mu isal ja vennal.

Eesnimed

Tiina on vana laennimi, mis on tulnud ülemsaksa nime *Christine* alam-saksa variantidest *Stina*, *Stine*, *Stinken*, kus sõna alguses olnud konsonantühend on lihtsustatud üksikkonsonandiks (Rätsep 2002: 142). Meie maile on see nimi tulnud keskajal katoliku kiriku kaudu ja tähendab kreekaladina keeles *kristlast*. Samuti võib Tiina olla *Faustina*, *Albertina* jt selliste nimede lühend (Rajandi 2005: 99, 163). 2025. aasta 1. jaanuari seisuga kannab Eestis eesnime *Tiina* 5248 naist ja see on Eesti naisenimedest populaarsuselt 13. kohal. Enne Tiinat olevad nimed on pigem venekeelsetel inimestel, v.a *Anna* (6. koht) ja *Maria* (10. koht), mis on muutunud ka eestlaste seas populaarseks. Keskmiselt on *Tiina* nime kandja 58-aastane ja nimi on esindatud kõigis vanuserühmades. Praegu on seda nime enim Hiiu maakonnas. (Statistikaamet)

Tegelikult taheti mulle panna nimeks kas E(e)va või Elo, aga minu emaema laitis selle mõtte maha ja käskis panna „eestipärase nime“. Hiljem emapoolset sugupuud uurides selgus, et Eva- ja Ewa-nimelisi esivanemaid on seal küllaga, ja ilmselt mu vanaema ei teadnud, et Tiina on samamoodi laennimi. *Elo* oleks olnud kõige eestipärasem, kui käsitada seda muistse naisenimena, mis on tulnud eesti sõnast *elu* (Rajandi 2005: 50; Seppo 1994: 50). Raske öelda, kumb esmalt välja valitud nimi oleks mulle rohkem meeldinud, aga Tiina nimega pole ma kunagi suhestunud.

Hanno nimi on Rätsepa (2002: 139) järgi tulnud ülemsaksa Johanni alamsaksa variandist *Hanne*. Seppo (1994: 55, 70) järgi on see Hannibali (foiniikia *Baali arm*) ja Johannese (heebrea J(eh)ochanan ehk *Jehoova on armuline*) lühend. Ent *Hanno* võib tulla ka muistsest eesti nimest *Hann* või *Ihan(us)* (Seppo 1994: 55, 70; Rajandi 2005: 69). Statistikaameti andmetel on nimi *Hanno* 317 mehel ja see on populaarsuselt 377. kohal. Keskmiselt on *Hanno* nime kandja 47-aastane ja seda nime esineb samuti pea kõigis vanuserühmades (v.a vanuserühm 5–9). Nagu Tiina, on ka Hanno nimi populaarseim Hiiu maakonnas. (Statistikaamet)

*Urm*as on Seppo (1994: 123) hinnangul kas soome päritolu ja tuletatud vanemast nimest *Armas* või põhineb eesti murdesõnal *urm* (saarte- ja läänemurdes tähendus *urb*, Põlvas *härmatis* (VMS)). See nimi võeti kasutusse alles 20. sajandi algupoolel (Rajandi 2005: 168). 2025. aasta 1. jaanuari seisuga kannab eesnimi *Urm*as 4003 meest ja see on populaarsuselt 18. mehenimi. Urmase nime kandja on keskmiselt 58-aastane, seda nime leidub kõigis vanuserühmades ja menukaim on see Põlva maakonnas. (Statistikaamet)

Hüüdnimed

Mind on hüütud läbi aja *Tintsuks* (*Tints* ja *Tintsu*) ja vene inimeste seas ka *Tiinotškaks*, Hannot *Naglaks* ning Urmasele on öeldud *Urmi* ja *Nagel*. Need hüüdnimed on saadud tuletamise ja lühendamise teel: nime Tiina lühenenud tüvele on liidetud kas ainult deminutiivliide *-ts* (*Tints*) või nii *-ts* kui ka *-u* (*Tintsu*) ning kolmandal juhul on nime lõpuvokaal teisenenud (*a* asemel *o*) ja sellele liitunud liitsufiks *-tška*. Nime *Urm*as tüvele on liidetud *-i* (*Urmi*). (Hussar ja Faster 2016: 120–121) Hüüdnimed *Nagla* ja *Nagel* võib samuti liigitada lühendamise ja suupärasemaks muutmise alla.

Nii et ilmselt ei tasu arvata, et vana lisanimi *Nagla* või isegi oletatav muistne hõimunimi *Nagel* kestab rahvasuus edasi, seda enam, et mu isaisa Eduard Naglandit, tema vendi ja mõne neile eelneva põlve mehi kutsuti hoopis *Ziugoks* (või *Tsiugoks*), isaisa näiteks *Ziugo Eediks*. Seda põhjusel, et eespool mainitud Nagla Jaani Peep ehk Peep Nagland abiellus lesega, kelle varakult manalateele läinud mees oli kandnud lisanime *Ziugo* (*Siugo*), ja nad jäid elama samanimelisse tallu. Kuigi nimetatud esivanem jõudis abielluda veel kaks korda, elas ta uute naistega samas talus edasi ja selle talu nimi vähemalt tema eluajal ei muutunud. (Geni; EAA.1865.2.72/1:51-52)

Kokkuvõte

Kuna selles töös käsitletud perekonnanime *Nagland* saamisluugu oli juba varem olemas (nt Saar 2019), siis hakkas mind kõige rohkem huvitama lisanime *Nagla* päritolu. Seda teemat tuleks veel edasi uurida, nii palju kui see on võimalik. Samuti oleks edaspidi huvitav uurida enda esivanemate

talunimedele ja lisanimedele seoseid jms. Lisaks: nagu eespool on kirjas, pole ma kunagi suhestunud enda eesnimega. Nüüd seda lähemalt uurides aga hakkas see mulle omasemaks saama ja enam ei tundugi nii vale nimi. Selles mõttes on huvitav, et üks ülikoolikursus, mis oli küll ka niisamagi väga põnev ja teadmisi rikastav, võib muuta su (ellu)suhtumist.

Kirjandus

- EMS** = Eesti murrete sõnaraamat 1994–2025 (*a–riiüp*). Toim Anu Haak, Evi Juhkam, Varje Lonn jt. Tallinn: Eesti Keele Instituut. <https://arhiiv.eki.ee/dict/ems/>.
- ETY** = Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar (koost ja toim) 2012. Eesti etümoloogiasõnaraamat. Peatoim Iris Metsmägi. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. <https://arhiiv.eki.ee/dict/ety/>.
- Hussar, Annika, Mariko Faster 2016.** Eestlaste hüüdnimedest. – Emakeele Seltsi aastaraamat 61 (2015). Toim Mati Ereht. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 110–134. <https://doi.org/10.3176/esa61.05>
- Rajandi, Edgar 2005.** Raamat nimedest. Täiend. tr. Tallinn: Tammerraamat.
- Ritsing, Richard 1984.** Räpina perekonnanimedest. – Räpina radadel. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia, 159–161.
- Roos, Eduard, s. a.** Inimene ja loodus muistses antroponüümikas. – Maavalla Koda. <https://www.maavald.ee/maausk/maausust/eluring/2048-inimene-ja-loodus-muistses-antroponymikas>.
- Rätsep, Huno 2002.** Alamsaksa päritolu eesnimedest. – Sõnaloo raamat. Tartu: Ilmamaa, 137–142.
- Saar, Evar 1999.** Inemisenimmi ja kotussõnimmi läbikasumisõst Rāpinā kihlkunnan. – Ödagumeresoomõ veeremaaq. Läänemeresoomõ perifeeriad. Toim Karl Pajusalu, Tõnu Tender. (= Võro Instituudi toimõtisõq 6.) Võro: Võro Instituut, 80–92.
- Saar, Evar 2016.** Rõuge ja Vastseliina talupoegade eesnimed XVI ja XVII sajandil. – Ödagumeresuumlaisi nimeq. Läänemeresoomlaste nimed. Toim Sulev Iva. (= Võro Instituudi toimõtisõq 30.) Võro: Võro Instituut, 11–56.
- Saar, Evar 2019.** Rāpina perekonnanimed ja lisanimed. – Emakeele Seltsi aastaraamat 64 (2018). Toim Mati Ereht. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 205–231. <http://dx.doi.org/10.3176/esa64.08>.
- Seppo, Raivo 1994.** Eesti nimeraat. Tallinn: Olion.
- VES** = Eesti–võro sõnaraamat. Võro–eesti sõnaraamat. Võro Instituut. <https://synaq.org/>.

VMS = Väike murdesõnastik I–II. Toim Valdek Pall. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus, 1982–1989. <http://www.eki.ee/dict/vms/>.

Arhiiviallikad

Rahvusarhiiv

EAA.1865.2.70/17 – Rápina (Rappin) mõis: revisjonilehed ja ümberkirjutuslehed.

EAA.1865.2.71/5 – Rápina (Rappin) mõis: revisjonilehed.

EAA.567.3.190 – Rápina mõisa (kogu kihelkond) 1625. a maksualuste talupoegade nimekirju (säiliku alguses), 1731. a spetsifikatsioon ja vakuraamat.

EAA.1865.2.72/1 – Rápina (Rappin) mõis: revisjonilehed ja ümberkirjutuslehed.

Andmebaasid

Geni = Family Tree & Family History at Geni 2022. <https://www.geni.com/people/Nagla-Jaani-Peep-Nagland/6000000014982926687>.

Onomastika = Onomastika. Aadu Must ja Rahvusarhiiv. <http://www.ra.ee/apps/onomastika/>.

Statistikaamet = Nimeede statistika. <https://stat.ee/nimed/>.